

Dugonics András:
Magyar példa beszédek és jeles mondások

Ravaszok.

Meg érzette a' sáfrány illatját.

Ravasz róka.

Egy álló helyében tizszer is meg csal.

Hamis Kaifás.

Csalóka Péternek igaz ivadékja.

Merre fúj a' szél, arra fordította köpönyegét.

Ha nem látta is magát, meg érzette szagát.

Szíren ének.

Ritkán vész el maga' dődegében a' róka.

Vizre visz, szomjan ereszt.

Alázatos macskának nagy az ugrása.

Szeme se áll jóra.

Alázatos macska hamar el kapja az egeret.

Nem oda csap, a' hová néz.[1]

A' jégre taszít; 's ott' hágy.

Róka a' rókát igen ösmeri.

Róka a' rókával hamar össze barátkozik.

Rókával bélélt, róka mállal prémzett.

A' ravasz nyely bika alá is borjat tehet.

Szárazon mosdik.[2]

Rókának róka a' fia, farkasnak farkas.

Mézes madzagot húzott a' szájján.

Egy újjával hozzádra, a' másikkal tüledre mutat.

Két színű kendő.

Nincs oly meg aggott ravasz róka, mely utólyára kézre ne kerüllyön.

Kevés róka kerüli el a' csávát.

Egy szájból hideget is meleget is fúj.

Egy csöpp Magyar vér nem foly erejében.

Róka beszéll szájából.

Tudgya a' róka farkát csóválni.

Csalárdi – Rókát szopott.

Szeme se áll Isten igazában.

Csapja a' levet.[3]

Róka mállat szeret mente' béllésének.

Tapogatva jár; mint róka a' jegen Sz. Mátyás' tájjában.

Szárazon mossá lábát is.

Holló a' hollónak nem vájja ki szemét.

Ravaszágnak jeles edénnye.

Az örökös sírás alattomban való nevetés.

Csalfa ember. – Rókával forgott.

A' köhögés igen jó mentsége a' ravasz kántornak.

Káposztás kertbe néző tele ravaszággal.

Hallgat, mint tetű a' var alatt.

Be illene ravasz embernek.

Egy se Cigány, a' ki nem csere csaló.

Ravasznál is ravaszabb.

Mennél jobban sír az aszszony, annál hamarébb akarja a' férfiat meg csalni.

Vigyáz a' szóra, mint disznó a' cseresnyés ganéra.

Az ördögöt is bé tudná meszelni.

Róka most a' világ, bölcs a' praktikában.[4]

Asztal alatt keveri a' kártyát.

Gyújtott lámpással is ámittyák a' verebeket.

Gyakran el eb lábbalt.

Nem bőré, hanem csak szőrét változtattya el a' róka.

Rókább a' rókánál.

Csal mint a' Zsidó.

Ravasz a' szerelem, arany békóval jár.

Jól tud a' cigán lovon szántani.

Néha (az az: üdövel) a' ravaszság is okosság.[5]

Bé esett orcája; de ki dűlt ravasz szeme.

Eb lábán járó csintalan gyermek.

Meg holt Mátyás király, oda az igazság.

Cigány kanállal eszik.

Ravasz hájjal kenték al felit.

Soha igazán nem csal.

A' szer felett hízkelkedő vagy meg csalt, vagy meg akar csalni.

Mikor az özvegy aszszony egy szemével Urát kesergi, más szemével mátkáját keresgeti.

Nem minden pecsét alatt hever az igazság.

Meg vonnya magát, mint a' szegény ember' malacca.

A' sírás, aszszonyi fogás.

A' lépet is zöldnek hagygyák: hogy hamarébb meg csalhassák a' madarat.

Ugyan azon két lábbal két felé jár.

Hogy a' hamisság talpon maradhasson; annak sok ravaszságra kell támaszkodnia.

Kár: hogy a' szíven ablak nincs.

Madarász síp szóval,
A' halász horoggal
Csal halat és madarat.

Ki a' dolgot erten nem akarja; viszsza magyarázza.

Az aszszonyoknak könyv árjok, hamar ki szárad.

Ravasz bábája volt.

Addég ravasz az ember, még eleven.

Ravaszabb a' ravasznál.

Ravasz embernek ravasz a' kalaúzza.

Lassú viz partot moss.

Ravaszabb a' kalmár legénynél.

Ravaszabb a' Görög kalmárnál.

Ravasz annak minden porcikája.

Csere csalával jár.

Ki álnokságot vét bút arat.

Krimi Zsidó.

Szemet hintenek, hogy a' madarat meg fogják.

Egy farral két nyeret ül.

Gyöszte kárász, nincs késem.[6]

Oláhkodó ravasz.

Hizelkedik, mint a' kutya fark.

Cigánkodó leventa.

Ki emberbe bízik, nádra támaszkodik.

Ámítás egész élete.

Ha feleséget veszel, ravaszt veszel a' házhoz.

Hamar veti meg az ágyat.

Ördög ebédre, farkas vacsorára hív.[7]

Hamar cselt vet az öreg nyúl.[8]

Ha aszszonyok sírnak; meg nyírnak.

Meg kötötte a' koszorút.

Két kezébe nem fért a' nagy ravaszsága.

Soha egyenesen nem állanak szavai.

Erre int, arra mutat.

Kétfelé sántít.[9]

Jobban tud reszketni, mint fázni.

Elől hátul szem fűles.

Őszsze barátkozik a' konc mellett.

Csald meg, ha lehet.

A' hamis című könyvnek nincs böcse.

Ez is nem egyéb a' róka luknál.

Jól lát a' macska, ha bár a' talpát nyallya is.

Jól tud a' mérték mellett szabni.

Hamar meg fordította a' kaszát.

Észre se veszed, Róka van előtted.

A' hol ló nincs, a' számár is el kél.

A' rezet is arany gyanánt adgya.

Ravasz mint a' Görög-Zsidó.

Nem úgy fázik mint reszket.

Karóhoz köti az ebet.[10]

Olykor bárány, olykor róka.

Talál a' róka rést magának.

Ki azt ígéri: hogy aranyat csinál, ezüstöt akar csalni.

El illantott a' löcs' árával.

Vallásából is ki veszi az embert.

A' sánta csak sántít, még úton érheti a' ravaszt.

Ott' vakarja, a' hol nem viszket.

Ott' tapogattya, a' hol nem fáj.

Rókával bélélt, farkassal prémezett.

Szaladgy róka; inadba az igazság.

A' kis róka is csóválly a' farkát.

A' ki rókát tart, ravasz tyúkászt tart.

Minden nap' róka májjal lakozik.

Bérbe szegődött a' rókához.

Róka a' rókát meg nem csalhattyá.

Róka koma, kutya sógor.

Őszsze kerülünk a' csávába.[11]

Nem ravasz a' róka, ha ki csávállják.

Símára köti a' kereket.

A' ravasznak ravaszság a' bögyében.

A' ravaszt mindenkor, jó lelkűt ritkán találni.

Azért ajánlja Uraknak írássát: hogy konccokat nyalhassa.

[1] Némely kancsal mészáros ki a' vágó fejszét kezeibe fogta: hogy az ökröt le üsse, meg kérdezte egy segítő, és a' kötelet tartó barátja: ha oda ütne é, a' hová nézne? mert úgy teccet néki, mint ha reája nézne; noha amaz az ökörnek fejét méregeti vala. Minekutánna a' mészáros erre azt felelte volna: hogy igen is oda vágná, a' hová nézne, a' jó barát el eresztette a' kötelet, és el szaladott.

[2] Az olyan ravasz politikás emberekről mondgyák, kik szép beszédekkel, és édes szavakkal élven egygyik kezöket szünetlen a' másikra forgattyák, és szárazon mosdani láccattatnak.

[3] Midőn a' Magyar aszszonyok vagy hízelkedni, vagy jó barátjaiknak kedveskedni akarnak; őket ebédre híván, oly levestel szolgálnak, melybe tojás sárgáját vervén azt kanállal csapkodják, és ezt leg jobbnak állíttyák. Mihelyt észre veszik tehát: hogy a' gazd' aszszony csapja a' levet; tüstént észre veszik: hogy ezt nem ok nélkül cselekszi.

[4] A' róka minden állatoknál ravaszabb. Hasonlít a' kutyához, még ugatással is. De testtye hosszabb, és lágyabb szőrrel vagyon bé földve. Farka is tömöttebb, és sárgább. Karcsúbb a' farkasnál. A' mit a' farkas erővel visz végbe; azt a' róka ravaszsággal végzi. Lukakat vagy csinál magának; vagy a' borzzét foglallya el; vagy ha annak erejével nem bir bűdösset csunyt lakó helyében, és ezzel a' borzot ki kergeti. Eledele a' ravasznak sokféle. Tyúk, galamb, fogoj, fiatal nyúlak (mert a' véneket el nem érheti), őszik tojást, mézet, sajtot, almát. Meg eszi az egereket is a' kígyókat is (ha éhes). Gyíkokat is vadász, rákokat is. Szereti a' szőlőt. Lukai többen vannak: hogy a' kutyákat meg csallya, és hamarébb el illanthasson. Éjszakon fehérek, vannak

feketék is, melyeknek bőrök leg drágább.

[5] Kolumbusz Kristóf 1492-ben Genuai tartományban született híres tengeri utazó, aki Amerikát, a világnak akkori negyed részét leg is leg elől fel találta, aki szállott egyszer Jamajka szigetbe: hogy ott húzomos hajózzása után magát ki pihenhesse. Ezeket látván a szigetbéliek; elsőben is azoktól az idegen teremtésektől meg ijedtenek; a partot is oda hagyták, és a szigetbe beljebb mentenek; sőt töltek minden élelemre valót el rejtetnek. Nagy szükségben lévén Kolombusz, látta: hogy valami ravasz fortély nélkül velek nem boldogulhatna. Tudta ő mivel sok tanult embereket vive magával, hogy azon a helyen este felé a holdnak tapasztalható fogyatkozása leszen. Követséget küldött tehát a népnek előljárójához, azt üzenvén neki: hogy vele szükségképpen beszélennie kellene. El jött nem sokára az előjáró, aki előtt a népnek kemén szívűségje felől panaszolkodott, és ellenek ezeket mondotta: azok a te rossz embereidet nem sok üdő várva meg fognak büntetődni attól a Spanyoloknak nagy Istenétől, kit én imádok, és kit ő ellenek embertelenségjük miatt, tellyes szívem szerint, segítségül hívtam. Ezt a népet bizonyosan meg fogja ostromozni. Hogy pedig én igazságot mondok, a lesz szavamnak igazi tanúja: hogy még ma vér színbe öltözik a hold világ, és szemetek láttára el sötétödik. De ezt következő büntetéseknek csupa jeléül tarcsátok, ha csak intéseimet meg találjátok vetni, és nem kívánnjátok hasznatokra fordítani – A holdnak fogyatkozása voltaképpen azon este meg esett. Ugyan azért: végső rémülés szállotta meg a Jamajkai lakosokat. Ők tehát mindnyájan Kolumbuszhoz jöven lábaihoz borúltanak, és erősen meg esküdtek előtte: hogy semmiben szűkölködni nem hagyják. Ezek után azt cselekedte Kolumbusz: hogy töltek jól el távozott, visszá se jött egy darabig. Hogy osztán visszá érkezett; nagy méltósággal azt mondotta nekik: hogy immár meg békéltette az Istent, ki is a meg érdemlett büntetést el fogná háritani, és nem sok üdő múlva a hold fogyatkozás is el múlva. Hogy ez meg esett, azt gondolák a Jamajkiak: hogy neki az egész természet engedelmeskednék, nem hagyták osztán szűkölködni a Spanyolokat.

[6] Némely Tót gyermek, egy kárászt fogván a picén, azt a Tisza szélén meg akarta hántani; de vissza csúszott a kárász. A gyermek hátra dugván bicskájával kezét, gyere ki (úgy mond) édes kárászsom, nincs már bicsakom.

[7] Az ördögökről azt hírlelik: hogy úgy tartyák az ördög fiakat: enniek adnak, inniök semmit se. Ellemben a farkasok eleget inniök, de semmit enniök.

[8] Az az: kiugranak, és félre csapnak, „ott” hagyván az igazi utat: hogy az agarakat meg csallják. A tekergőket is csellegő bellegőknek mondgyuk. Mondgyuk másról hogy cselleg.

[9] Ennek kárát vallotta a Denevér, vagy a mint mások nevezik a bőr egér. Mert midőn egyszer a szárnyas, és szárnyatlan állatok között nagy veszekedés támadott a Denevér ahhoz a részhez állott, melyet nyertesnek látott. A madarak között szárnyasnak lenni mondotta magát; a szárnyatlanok között egérnek. Midőn osztán mind a szárnyasok, mind a szárnyatlanok össze békéltek, mind a kettő jól észre vette a Denevérnek ravaszságát. Így mivel ravaszul mind a két felé sántított, egyiknek se teccik. Mondgyák: hogy az ólta nem mer nappal járni.

[10] Az olyan emberekről szoktuk mondani, kik tele telvén ravaszságokkal és a vigyázókat is magok mellett látván, magokban az üdvösséges el illantásról gondolkodnak. Ha kutyájok van

hogy biztosabban szaladhassanak azt a' karóhoz kötik, 's inkább azt fogattyák el, mint magokat.

[11] Midőn az anya róka el búcsúzott fiaitúl azzal vigasztalta őket: hogy még egyszer öszve fognak kerülni, tudniillik a' szűcsnek csávájában.